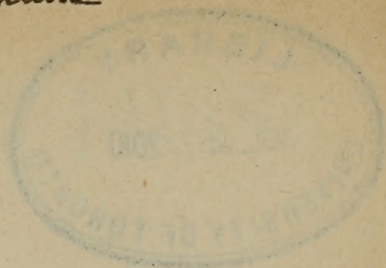


JAN HUS

1415—1915

NÁKLADEM ÚSTŘEDNÍHO SVAZU SDRUŽENÍ SVOBODOMYSLNÝCH SPOLKŮ PRO OSLAVY HUSOVY R. 1915 CHICAGO, ILL.

Von Struve



JAN HUS

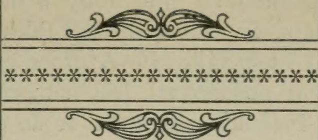
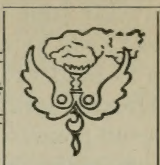


SEPSAL JOS. JIŘÍ KRÁL.



TISKEM "SLAVIE". 2544 S. MILLARD AVE., CHICAGO. ILL.

1915

VŽDY bude největší slávou českého národa, že v přirozeném vývoji evropské vzdělanosti byl první, který povstal proti Římu jako jeden muž."

Těmito významnými slovy anglický učenec zakončuje v Londýnském "Athenaéu" kritickou úvahu o spisu "Hus a Wiklif". V době, kdy katolická hierarchie ovládala celou střední i západní Evropu, český národ vystoupil proti celému katolickému světu na obranu svobody svědomí proti církevnímu i světskému absolutismu. Právem tedy považujeme dobu husitskou za nejslavnější dobu českých dějin, kdy náš národ na čas stanul v čele Evropy. A v tomto velikém odboji proti vše drtící autoritě Říma jedním z předních bojovníků byl Jan Hus, syn českého sedláka, chudý kněz, muž bezúhonného charakteru, který za své reformní snahy a odboj proti Římu byl katolickou církví zvířeckým způsobem ztýrán a pak na hranici upálen.

Půl tisíce let uplynulo od 6. července 1415, kdy církev popel Husův dala smésti do řeky Rýna, domnívajíc se, že zabila českou reformaci, když popravila předního z jejích vůdců. Dnes po pěti stech letech není nám právě snadno, abychom význam Husova působení správně ocenili. Žijeme v době docela jiné a

uvykli jsme posuzovati jiné doby s dnešního hlediska; zdá se nám, že svět vždy byl takový jako dnes, a že snad vždy bude takový. A přece chceme-li dobu Husovu správně posuzovati, jest nám třeba odmysliti se od poměrů dnešních a vmysliti se do poměrů století čtrnáctého a patnáctého. To jest ovšem hodně nesnadno, neboť lidé tehdejší doby vychováni byli v názorech zcela jiných, nám docela cizích a na mnoze i nepochopitelných.

Církev římská, která velice záhy se byla odchýlila od původního učení Ježíšova, zorganizovala se politicky podle příkladu římského císařství — dodnes rozdělena jest na diecése, ač diecése původně byl útvar politický — a biskup římský jakožto biskup sídelního města znenáhla uchvátil do svých rukou vládu nade všemi věřícími. Po pádu římské říše církev úplně opanovala střední a západní Evropu, a v rukou panství chtivé hierarchie někdejší evangelium chudých a porobených stalo se nástrojem sloužícím k duševnímu zotročení národů. Papežové jako zástupci boží na zemi dožadovali se úplné poslušnosti věřících. Světským panovníkům tu sloužili, tu poroučeli, vždy hledajíce jenom rozšíření vlastní moci.

Jeden bůh na nebi, jeden papež na zemi — jedna jediná církev samospasitelná, jeden jediný názor světový. Svět považován za slzavé oudolí, a život na něm jenom jako příprava pro nový, krásnější život po smrti pro ty, kdo byli církve poslušni, a pro věčné zatracení pro nepřátely církve, kacíře a jinověrce. Tělo lidské považováno za bídnou schránku nesmrtelné duše, která nezasluhuje zušlechťování, ale spíše mrskání. Tento názor o bídném těle nalézáme i u Husa. Svět ovládán byl dobrým bohem a zlým čertem; bůh měl k službám řady andělův a

svatých, čert množství zlých duchů. Běh světa i osudy lidské řízeny byly mocí nadpřirozenou. Bůh i čert zjevovali se lidem; bůh svým vyvoleným, ďábel svým služebnicím, čarodějnicím. Zázraky a divy dály se skorem denně.

Rozum lidský považován za věc nebezpečnou, kterou nutno krotit. Všechna pravda složena byla ve svatém Písmě a ve spisech církevních otců; o této pravdě, bohem zjevené, nedovoleno pochybovati. Slepě věřit, nemyslit, bylo prvním přikázáním církve. Od svého narození až do své smrti věřící člověk byl pod vlivem církve, jejíž strašáky byly mu něčím skutečným. A církevní magnáti zotročivše mysl lidu používali svého duchovního panství k rozšíření a upevnění svého panství světského. Církev zorganizovaná podle vzoru absolutní monarchie římské stala se monarchií ještě mocnější, nežli kdy býval její vzor. Papež osobil si už dávno i právo dosazovati a sesazovati světské panovníky; kardinálové dodnes mají titul církevních knížat; biskupové, faráři, kněží a mnichové představovali nižší články té znamenité organizace, která ovládala věřící jako duševní nevolníky podobným způsobem jako císař římský, králové, vévodové, knížata a páni ovládali věřící jako raby.

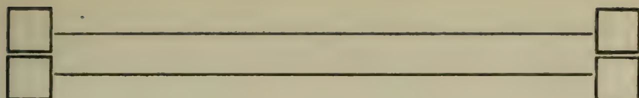
Ale veliká moc a bohatství, kterých hierarchie za staletí nabyla, konečně přivodily její pád. Kněží zbohatli a zbujněli, hověli si v přepychu a labužnictví, výnosné úřady církevní, malé i veliké, se prodávaly a kupovaly; kněží, domáhajíce se úplné neodvislosti od světských úřadů, znepřátelili sobě světské panovníky. Zkaženost kněží a ničemnosti papežů dospěly tak daleko, že slušní lidé už volali po pronikavé nápravě církve v hlavě i v údech. A volání to ozývalo se s rostoucím důrazem od roku 1378, kdy katolický lid

obdařen byl dvěma papeži, kteří se na vzájem proklínali.

Jaké poměry v církvi zavládaly v dobách Husových, o tom buďtež tuto uvedeny hlasy dvou nestranných soudců. Nicholas de Clémenges, arcijáhen v Bayeux, slavný učitel církevní, ve spisu "De corrupto ecclesiae statu" (o zkažení církve) naříká na zkázu církve, kterou připisuje hlavně velikému bohatství a přepychu kněží. Nešetří žádného stavu, žádné hodnosti církevní, a stejně šlehá hříchy všech — okázalost a nádheru papežského dvora; pýchu a lakotu kardinálů, jejich nemravnost a obchody s církevními úřady; stejné neřesti mezi biskupy, kteří na mnoze byli bezvousí mladíci, sotva školské metle unikli; a nemravnost i lenost nižších kněží vůbeć, mezi nimiž sotva se našel jeden z tisíce ("vix inter mille unus"), který žil slušně a zbožně; ženské kláštery, které spíše byly hampejsy nežli svatyněmi ("non dico Dei sanctuaria, sed Veneris execranda prostibula").

A mistr Ondřej z Brodu, jeden z nejurputnějších a nejvytrvalejších odpůrců Husových, ve svém traktátu "O původu husitského kacířství", který sepsal roku 1426 v Lipsku, končí svou úvahu těmito pozoru hodnými slovy:

"Mezi kněžími nebylo žádné kázně; na dvorech papežů provozovalo se veřejné svatokupectví; mezi mnichy, smím-li tak říci, převládala bezmezná chamtivost a lakota. A vrchol všeho, mezi světskými lidmi nebylo žádné neřesti, kterou by kněží nebyli provozovali dřív a co nejnestoudněji. Nemůžeme tedy říci nic leč toto, co Svatá Církev čítá a zpívá: Vše, co jsi na nás dopustil, o Pane, učinil jsi v spravedlivém soudu, protože jsme zhřešili proti Tobě a neposlouchali příkázání Tvých."



II.

Proč právě český národ — jako národ — zahájil odboj proti všemocnému Římu? Proč ne národ anglický, francouzský, italský, německý? Proč se německá reformace opozdila nad sto let za českou? To se vysvětluje jednak vyšší průměrnou vzdělaností českého národa, jednak jeho bohatstvím. Italie i Německo roztrhány byly na četná drobná knížectví a republiky — není tomu ani padesáte let, co Italie dosáhla sjednocení, a Němci dosud nemají jednoty. Italská literatura byla v rozkvětu, ale osvícení lidé v Italii byli nábožensky lhostejni, nebo spíše nevěřící nežli opraváři. Ještě francouzský národ mohl se měřiti s českým, ale jeho opraváři, jako na příklad kardinál Pierre d'Ailly, chtěli míti reformu církve shora, reformu provedenou vrchností, a lekali se reformního hnutí, které vycházelo zdola, od prostých kněží.

Českou reformaci urychlilo založení university v Praze císařem Karlem IV. roku 1348. Byla to první universita ve střední Evropě a záhy dosáhla velikého rozkvětu. O jejím vlivu na rozvoj českého školství píše Palacký:

"Universita, činivši Prahu středem osvěty pro velikou Evropy částku, prospívala v Čechách již tehdáž na potřebném základu prvotného učení a škol

prostonárodních. Nechceme ani mnoho chváliti, že s každým kollegiátním kostelem i klášterem spojeny bývaly od jakživa školy, protože učení v nich nevztahovalo se, tuším, než k žakovstvu kollegiátnímu nebo řeholnímu. Většího pozoru zasluhují školy světské a farní, rozšířené tehdáž pod vrchním dohledem a správou university po veškeré zemi. Z častého, ačkoli jen náhodného v souvěkých památkách připomínání o učitelích školních, domysliti jest se skutečně, že nejen všecka města česká, ale i mnohé farní vesnice měly své zvláštní školy, a že tudíž příležitosti ke vzdělání sebe dle potřeby věku tehdáž bohatým i chudým nemnohem méně se naskytovalo, nežli za nynější doby. Kdokoli zajisté dosáhl na universitě bakalářství svobodných umění, byl zákonem zavázán, obírati se dvě léta vyučováním prostonárodním, nežli mu dovoleno bylo vystoupiti na stupeň mistrovství."

Po většině ovšem na farních a městských školách žáci obdrželi toliko nejnutnější základy literního vzdělání, ale byla jím tím dána možnost, vzdělávati se dále. Lásku Čechů ke vzdělání uznal i Aeneas Sylvius, pozdější papež Pius II., který ve svém spisu "Historia Bohemica" zaznamenal, že by mezi Tábory každá žena znalostí starého i nového zákona zahanbila italské kněze, kteří nového zákona vůbec nečtou.

Ale český národ vynikal nad své sousedy nejen vzdělaností, nýbrž také hmotným blahobytem. Čechy měly bohatá ložiska zlata i stříbra; orba i sadařství kvetly; s rozvojem měst vzmáhal se průmysl i obchod; pražské trhy byly světoznámy, chodívali na ně obchodníci až z Arabie. Za Karla IV. Praha byla sídelním městem nejen českého krále, ale i římského císaře, což znamenalo čilé styky s cizinou. Koncem čtrnáctého století Praha měla na jedenkrát sto tisíc obyvatel,

počet na tu dobu velmi značný, a Čechy snad až na čtyři miliony. Obyvatelstvo třídilo se na vysokou šlechtu, jinak "pány" či velkostatkáře, kteří vládli velikými lány a proti králi se bouřili; měšťany, na mnoze Němce, s majetky až sto tisícovými; nižší šlechtu: zemany, vladyky a rytíře, která již hospodářsky upadala; sedláky, z části již svobodné; a dělníky bezzemky. Katolická hierarchie tvořila jaksi stát ve státě. Vládla ohromným bohatstvím. Jenom pražský arcibiskup měl 18 velikých panství asi o 400 osadách venkovských i městských, na Moravě držel město Kojetín a v Horní Falci město Luhe. S bohatstvím církevních ústavů rostl i počet kněží a jiných příživníků. Jediný chrám sv. Víta měl na 300 duchovních. V Praze a nejbližším okolí bylo 44 kostelů farních, 30 jiných kaplí a chrámů, 18 klášterů mužských a 7 ženských. V celé arcidiecési bylo na sklonku čtrnáctého století asi 2025 far a 182 kláštery; v diecési litomyšlské 166 far a 10 klášterů. Bohatství církve vedlo k přepychu a požitkářství mezi kněžími, což zase podlamovalo vliv církve mezi lidem. Jenom vysoká šlechta stála věrně k hierarchii vědouc dobře, že výsady své udrží jen potud, pokud církev dovede udržeti lid v duševní porobě a poslušnosti vůči vrchnostem. —

Když Hus vystoupil proti církevním zlořádům, půda pro reformaci v Čechách byla již připravena. Již Tomáš ze Štítného o věcech náboženských psal jazykem českým, což mu velice ve zlé měli tehdejší bohoslovci, kteří jenom hebrejštinu, řečtinu a latinu považovali za posvátné řeči, ve kterých se sluší psáti o náboženství; Štítný však soudil, že bohu Čech je zrovna tak milý jako Latiník. Jako kazatelé připravovali reformaci půdu hlavně Konrád Waldhauser a

Milič z Kroměříže; literárními pracemi nejmocněji působil Matěj z Janova, kterého lze přímo považovati za církevního učitele Husitů.

Konrád Waldhauser, rodem Němec z Rakous, poznal z vlastní zkušenosti zkaženost klášterův i Říma a viděl v té zkáze příchod Antikristův. Byl již proslul jako horlivý kazatel proti mravní porušenosti ve společnosti křesťanské, když byl roku 1363 pozván za kazatele do Prahy. V chrámě u sv. Havla v Praze míval veliké zástupy posluchačů. Neohroženě pranýřoval zkažený život, nemravnosti a svatokupectví kněžstva; varoval lidi, aby dětí do klášterů nedávali; a stejně horlivě káral i pýchu, necudnost, obžerství, lakotu a lichvu laiků. Byl za to zuřivě pronásledován žebravými mnichy, ale kázal tím horlivěji, v Praze, na venkově i mimo Čechy. Zemřel uštván 8. prosince 1369.

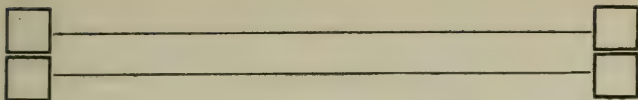
Působil-li Waldhauser živým slovem, ohnivý Milič z Kroměříže působil kázáním i životem svým. Rozhořčení nad mravní zkázou církve dohnalo jej k askesi: žil velice skromně, postil se, zdržoval se masa i vína, odřekl se všech hodností, modlil se pilně, studoval Písmo a staral se o chudé kajícníky. Chtěl jiným býti vzorem křesťanského způsobu života. Kazatelem byl velice horlivým, káraje neřesti současné společnosti jako Waldhauser. Zemřel roku 1374 v Avignonu, kam se šel bránit proti žalobám farářů, mnichův a prelátů. O řeholnících napsal v listu k papeži:

"Přistupuji k těm, o nichž se praví, že nesou okrsek zemský . . . Toť jsou řeholníci a zvláště z řádu žebravých, mezi nimiž svatokupectví a majetek se nepovažuje za hřích. Nyní podstatou řádu jest lichva, a pro zisk pěstují i zbožnost. Dávají odpustky, jichž

nemají, pro zisk lhou lidem a pro skývu chleba a měřici pšenice opouštějí pravdu... Řiditelé chrámů (faráři) jsou buď souložníci nebo svatokupci; více kazí než vzdělávají církev svatou."

M. Matěj z Janova, ač také kazatel, byl přede vším učenec a spisovatel. Studoval v Paříži. Byl a zůstal chudým kanovníkem, poněvadž neznal úskoků. Kázal, čítal pilně Písmo a pozoroval život. Tak povstalo jeho slavné dílo "O pravidlech starého a nového zákona" čili "O pravém a nepravém křesťanství." Ve spisu tomto, který jest kritikou tehdejšího života církevního, Janov hájí přede vším svobodu věřících proti nesčetným obřadům a příkazům církevním. Vytýká, že Ježíš sám ničeho nepsal, a jeho apoštolové psali málo a poroučeli ještě méně, aby nepřetížili věřících všelijakými náukami, výmysly a příkazy. Ale teprve později církevníci vymyslili a zavedli spoustu všelijakých náuk a příkazů, které plní celé knihy a to drahé knihy, jež pouze boháč si může koupit, ale jichž by za celý život nepřečetl. To všechno mělo by býti zavrženo, aby se lid mohl vrátiti k prostým pravidlům prvotní církve. Janov tudíž zavrhoval nádheru chrámů, uctívání obrazů a soch, podvody s ostatky, a káral viny a hříchy hierarchie, od papeže počínaje. Ve shromáždění kněžstva 18. října 1389 byl nucen odvolati své "bludy". Zemřel v chudobě roku 1393.





III.

Jan Hus narodil se — dle obecného podání — dne 6. července 1369 v městečku Husinci v jižních Čechách. Ani den, ani rok jeho narození nejsou bezpečně zjištěny; někteří badatelé soudí, že se narodil někdy v prvních letech sedmdesátých, snad roku 1373. Byl syn rodičů nezámožných a nebyl jediný, neboť vzpomíná svých bratrů. Studoval v Praze, kde se živil dosti nuzně. "Když jsem byl žáčkem lačným", Hus sám vzpomíná svých studií, "udělaje lžíci z chleba, dotud jsem jedl hrách, až jsem i lžíci snědl." Knězem původně chtěl se státi proto, aby si zajistil živobytí — lákal jej oděv krásný i dobré bydlo, jak později v Kostnici s lítostí doznával. Ale to byl jenom prchavý sen nezkušeného jinocha. Když bylo roku 1393 v Praze vyhlášeno milostivé léto, student Jan z Husince jako jiní putoval z kostela do kostela, vyzpovídal se u sv. Petra na Vyšehradě, ale chtěje dosíci odpustků, musil obětovati poslední čtyry groše a žíti pak nějaký čas o suchém chlebě. V září téhož roku dosáhl hodnosti bakaláře svobodných umění, roku 1394 stal se bakalářem theologie a roku 1396 mistrem svobodných umění. Byl do jista neobyčejně pilný a svědomitý ve svých studiích.

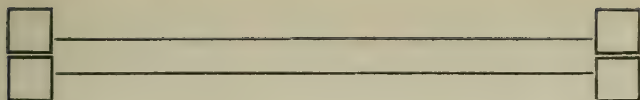
Již jako mladý magister (mistr) konal přednášky na universitě; 15. října 1401 byl zvolen děkanem fakulty svobodných umění a 1. dubna 1403 poprvé stal se rektorem pražské university. Někdy kolem roku 1400 vysvěcen byl na kněze. Od té doby Hus varuje se 'marností světských" a věnuje se vážným povinnostem svého povolání. Není to už jinoch, kterého těšívaly krásné šaty, hostiny a hra v šachy — je to muž, který je si vědom svých povinností a své zodpovědnosti. Zejména horlivě se věnuje kazatelství po způsobu svých předchůdců, Miliče a Janova, a nabádá posluchače k mravnému životu, sám jsa dobrým příkladem. Znal bez pochyby spisy Štítného i Matěje z Janova a hned od počátku vystupoval proti zlořádům, které mezi kněžími jeho doby převládaly. Když jednou (roku 1401) v domě pražského občana Václava češíře mluvilo se o utopení vikáře Jana z Pomuku, a kdosi řekl, že za to měly v Praze interdiktem zastaveny býti služby boží, Hus rozhodně se tomu opřel a žádal důvody z Písma, proč by služby boží měly býti zastaveny, když některý kněz zemře, nebo se ocitne ve vězení. Již tehdy poznával, že kněží zneužívají své moci nad laiky.

Poprvé Hus kázal v kostele sv. Michala na Starém městě. Kázání svá psával; kázání byla opisována a získala mu jméno dobrého kazatele. Tím se vysvětluje, že roku 1402 ustanoven byl kazatelem v kapli Betlémské. Kapli tu byli roku 1391 založili Jan z Milheimu a měšťan Kříž, kramář, aby v ní světský kněz česky kázal o každém svátku ráno i odpoledne, v adventu a postě jen ráno. Sloužiti mši bylo ponecháno na vůli kazateli. Nadace byla devět kop grošů bez deseti ročně a nesměla býti zvýšena nad dvacet kop, ježto kazatel nemá žízniti po bohatství. Ofěr a darů

mělo používáno býti jen na opravy a později na podporu chudých studentů.

Za Husovy správy kaple Betlémská stala se takořka "nábožensko politickým shromáždištěm pražského lidu všech vrstev, kde posluchači zasvěcováni vedle nábožných cvičení do všeho, co důležitého pro tehdejší mysl lidovou ve světě nebo v zemi se událo." (Modráček: Mistr Jan Hus). Veliké zástupy lidu přicházívaly vyslechnout kazatele, který v oprávněném rozhorlení bezohledně tepal církevní nešvary. Dle slov samého Husa až na deset tisíc hlav někdy tísnilo se v kapli a na zápraží. Kazatel působil jak svou mravní opravdovostí tak i jadrnou řečí, kterou i obtížné věci dovedl prostému rozumu vyložiti. A Hus těšil se veliké vážnosti nejen mezi lidem, ale i u dvora. Král Václav byl poznal panovačnost a lakotu církevních hodnostářů hodně z blízka; protivili se mu zrovna tak jako vysoká šlechta, a nejednou sáhl na jejich uchvácené privileje. Jeho druhá manželka, Žofie, vyvolila si Husa za zpovědníka.





IV.

Husův názor na náboženství byl vyšší a rozumovější, nežli jsou názory katolických kněží i dnešní doby. Potíral pověry a zázraky — a to u člověka čtrnáctého a patnáctého století mnoho znamená, povážíme-li, že ještě v devatenáctém století "zázračná" studánka v Lourdech pobláznila skorem celou i vzdělanou Francii, o jiných katolických zemích ani nemluvě. Zkušenost nám ukazuje, že v přírodě panuje příčinnost, že stejné příčiny za stejných okolností mají stejné následky. Poznání této pravidelnosti přírodních zjevů shrnuto jest ve větě, že "příroda jest řízena nezměnitelnými zákony". Slovem zákon ovšem nemíní se to, co jím rozumíme v občanském životě — je to prostě vyslovení oné pravidelnosti zjevů. Tím ovšem jest řečeno, že zázraky se vůbec nedějí. Jsou nemožny: výměr zázraku obsahuje protimluv. V přírodě jest mnoho věcí nad náš rozum, ale žádná proti našemu rozumu. Není nic "nadpřirozeného".

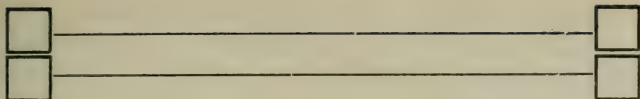
Když je člověku zle, tu arci toužívá po nadpřirozené, nadlidské pomoci — a stává se to i lidem vzdělaným, ačkoliv už i lidový rozum pochopil, že bůh pomáhá jen tomu, kdo si pomůže sám. Lidé nedostatečného vzdělání tím snáze dají se zlákati a zmámiti domnělými zázraky. Husovo vystoupení proti pověrám a zázrakům je tedy důležito pro posouzení jeho

náboženských názorů. Na jeho radu arcibiskup Zbyněk nedlouho po svém nastolení (1405) dal vyšetřiti několik "zázračných" míst, kde kněží odírali dobromyslné poutníky. Takových poutnických míst bylo v Čechách několik, ale daleko zázračnější byl kostel ve Wilsnaku nedaleko Wittemberku v Branibořích, kde měli pravou, přirozenou krev Kristovu, která ovšem působila zvláště zázračně. Hus a dva jiní mistři byli arcibiskupem pověřeni, aby ty zázraky vyšetřili, a vyšetřováním se brzy zjistilo, že ty domnělé zázraky jsou vlastně jenom klam a mam. Tak na příklad tvrdilo se o jednom hochu, že mu tam noha byla zázračně zhojena — ukázalo se, že bolák byl horší než dříve. Kněží tvrdili, že dva slepci nabyli tam zraku — ale oba přede třemi komisaři, notářem a jinými svědky přiznali, že sice měli bolavé oči, ale slepí jaktěživi nebyli. Pražský občan Petr z Cách (zatím již zesnulý) byl své doby konal pouť do Wilsnaku a obětoval tam stříbrnou ruku. Jak jeho přátelé a domácí dosvědčili, zázračná krev pranic mu nepomohla, ale Petr chtěl slyšeti, co asi kněží o té ruce řeknou, a zůstal ve Wilsnaku tři dni. Třetího dne kněz v jeho přítomnosti s kazatelny ukazoval shromážděným věřícím stříbrnou ruku pravě: "Dítky mé, slyšte zázrak! Jednomu Pražskému občanu svatá krev vyhojila ruku, a on na důkaz toho obětoval tuto stříbrnou ruku." Petr však povstal a ukazuje svou ruku, zvolal: "Kněže, proč lžeš? Podívej se, moje ruka je tak chorá, jako dřív."

Pro takové a podobné skandály arcibiskup na synodě roku 1406 pod pokutou klatby zapověděl další pouti do Wilsnaku a zakročil i proti podobným místům v Čechách. Hus sepsal o zázracích latinskou rozpravu, ve které výslovně popřel, že by někde měli krev Kristovu, vousy Kristovy, mléko Panny Marie, nebo jiné

podobné ostatky, a varoval věřící, aby jen tak zhola zázrakům nevěřili. "Podobným způsobem", píše Palacký, "zjednáno jest i to, že v Čechách nepovstala také místa zázračná." Jinými slovy: Hus zachránil Čechy od veliké ostudy a věřící od odírání.





V.

S opravnými snahami kazatelů Waldhausera i Miliče prvotně souhlasili jak Čechové tak i Němci. Ale časem došlo tu ke třídění duchů. Němci, obávajíce se o své privileje a hmotné výhody, ať na universitě, nebo v městské správě, ocitli se v táboře církevních zpátečníkův, a reformní hnutí vedeno výhradně Čechy. Není pochyby, že Němce na universitě silně popudilo také to, že nové universitní nadace zadávány českému "jazyku", to jest, učencům českým, kteří ve správě universitní posud byli v menšině, majíce v ní pouze jeden hlas proti třem hlasům cizích jazyků: bavorského, saského a polského, kterýžto poslední ve skutečnosti byl representován hlavně Němci ze Slezska. A tak příčiny původně hospodářské a mocenské znenáhla daly reformnímu hnutí nátěr národnostní. Nesmíme ovšem zapomínati, že s Němci v odporu proti reformě za jedno byli také preláti a mnohoobročníci čeští.

K prvnímu důraznému projevu německé většiny na universitě proti opravným snahám došlo hned po Husově odstoupení s úřadu rektorského za jeho německého nástupce Harrasera. Podnět k němu zavdala oblíbenost, které se mezi českými mistry těšily (latinské) filosofické spisy anglického duchovního Johna

Wiklifa, vrstevníka Miličova, které čeští studenti přinesli z Oxfordu do Čech. Wiklif svými reformními snahami a zejména svým vystoupením proti hrabivosti papežů byl upadl v nemilost církve, ale maje mocné ochránce ušel všelikému stíhání. Roku 1382, tři léta před jeho smrtí, dvacet čtyry články vyňaté z jeho spisů byly zatraceny koncilem svolaným do Londýna arcibiskupem z Canterbury. To dalo nepřátelům reformy v Praze vítanou záminku. Slezský Němec Huber vytáhl z Wiklifových spisů nových jedenadvacet článků, které s oněmi dříve již zatracenými dvaceti čtyřmi byly prohlédnuty Pražskou kapitulou a předloženy universitě. Rektor Harraser svolal shromáždění mistrů na 28. květen 1403, kde ony články čteny a posuzovány. Názory přítomných se rozcházely: mnozí vytýkali, že články ve výtahu mají jiný smysl nežli v souvislosti s ostatním textem. Mikuláš z Litomyšle řekl Huberovi do očí, že články vytáhl falešně, a Hus dodal: "Nedávno tomu, co upáleni jsou dva dobráci, Berchlin a Vlaška, za to, že byli falšovali šafrán: než mnohem spíše by měli býti upáleni ti, kdož knihy porušují a falšují." Štěpán Páleč i Stanislav ze Znojma, přátelé Husovi, byli ochotni dokázati, že žádný z těch čtyřiceti pěti článků není kacířský. Ale většina přece schválila stanovisko kapituly a přijala usnesení, že nikdo nemá článků těch veřejně ani potají vyznávati, ani rozšiřovati, chce-li zachovati poslušenství, jež universitě odpřisáhl, a neupadnouti v pokutu křivopřísežníka.

Vystoupení university proti Wiklifovým spisům na prosto se minulo účinkem. Bylo neupřímné: mistři němečtí chtěli tímto výpadem nepřímo udeřiti české reformní hnutí. Nemohlo jich přece býti tajno, že Wiklifovy spisy nebyly příčinou tohoto hnutí, k

němuž podnět zavdala zkaženost církve, a že spisy ty měly v Čechách význam jen proto, že jasně vyslovovaly názory, kterých snad si čeští opraváři ještě nebyli dosti ujasnili. Jenom opravou církve, pronikavou opravou, reformní hnutí mohlo býti zastaveno, ale k opravě nedošlo, a proto hnutí se vzmáhalo na dále, a spisy Wiklifovy byly čteny jako dříve.

Nemohouce ničeho pořiditi proti Husovi u arcibiskupa, nepřátelé reformy stěžovali si u papeže, že prý Wiklifovo kacířství rozmáhá se v Čechách. Dne 24. června 1405 papež Innocenc VII. poslal arcibiskupovi bullu, vybízeje ho, aby ty bludy vykořenil. Ale ani bulla nic nepomohla. Teprve rok po té, když Stanislav ze Znojma v Karolinu odvážil se čísti rozpravu o oltářní svátosti, hájící Wiklifovo učení, arcibiskup boje se, aby u papeže neupadl v nemilost, nařídil ohlašovati všemu lidu na kazatelnách, aby věřeno (!) bylo, že ve svátosti oltářní, jakmile kněz nad ní vysloví svou formuli, podstata chleba mění se v pravé tělo Kristovo, a podstata vína v pravou krev Kristovu; kdokoli by pak mluvil a věřil (!) jinak, pod trestem klatby měl býti oznámen arcibiskupovi, aby byl potrestán jako kacíř. Tedy: věřit měl každý ne podle svého svědomí, nýbrž podle rozkazu! Mnozí byli stíháni pro domnělé bludy.

Zatím chystal se v církvi nový pokus o nápravu. Od roku 1378 církev měla dvě hlavy, dva papeže. kteří na vzájem se proklínali k nemalému pohoršení věřících. Třicet let už ta ostuda trvala, když oba papežové, Řehoř XII. v Římě a Benedikt XIII. v Avignonu, byli sborem kardinálů vyzváni, aby se poděkovali. Oba dva odepřeli, a tu kardinálové obou papežů v červnu 1408 svolali všeobecný sněm do města Pisy v Italii na 25. den března 1409. Všechny krále a

knížata, přede vším krále Václava, žádali, aby jim byli nápomocni v jejich snaze ukončiti velikou roztržku a napraviti církev v hlavě i v údech, prosíce, aby zachovávali přísnou neutralitu mezi oběma papeži, dokud by sněm nevydal konečného rozhodnutí. Král Václav byl ochoten pracovati s kardinály o reformě a vyslati na sněm své posly, bude-li uznán jako pravý císař římský, což mu bylo slíbeno. Čeští mistři na Pražské universitě s radostí uvítali tento pokus o nápravu církve, ale arcibiskup Zbyněk, preláti, mnohoobročníci a němečtí mistři lekali se už i pouhého pokusu o reformu. Proto opřeli se královë přání o zachování přísné neutrality a stáli k papeži Řehořovi. Tohoto odporu německých mistrů Čechové použili, aby na universitě podlomili nadvládu Němců. Jejich výklady a přímluvy dvořanů přiměly krále Václava, že dne 19. ledna 1409 vydal památný dekret Kutnohorský, kterým za nespravedlivé a svrchovaně neslušné prohlásil, aby německý "jazyk" nemající domovských práv v zemi České měl míti v universitním jednání tři hlasy, a český národ, pravý dědic země, pouze jeden; pročež král nařizuje, že na příště český národ má míti tři hlasy ve všech poradách, soudech, zkouškách, volbách a jiných aktech a jednáních universitních, jako francouzský národ na universitě Pařížské a jiné národy na svých universitách.

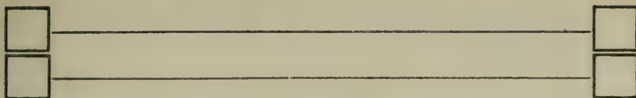
Dekret byl čten 26. ledna na shromáždění všech čtyř národů. Němci, zvyklí nadvládě, zuřili a usnesli se raději se z Prahy vystěhovati, nežli smířiti se s novým stavem věcí. Vzdorovali a mařili zkoušky i volby, ale král Václav z vlastní moci jmenoval universitní úředníky, a tu Němci ku konci května v počtu několika tisíc odešli z Prahy. První volba rektora dle nového řádu konala se 15. října, a rektorem zvolen

mistr Jan Hus, jehož přátelé byli se hlavně přičinili o vydání dekretu Kutnohorského. Dobrovolný odchod panovačných Němců z Prahy byl později v Kostnici přičten za vinu Husovi, a někteří dějepisci do konce píší, že prý Němci byli z Prahy — vyhnáni!

Koncil v Pise byl zatím sesadil oba vzdorné papeže a v červnu zvolil nového, Alexandra V. Ale dosavadní papeži se úřadu nevzdali, a křesťanský katolický svět po šest let měl pak do konce papeže tři. V Čechách král Václav, úředníci i laikové trestali kněze, kteří vzdorovali, a teprve 2. září arcibiskup Zbyněk se poddal a nařídil kněžím své diecése, aby uznávali Alexandra V. Nového papeže udobřil si bohatými dary. Papež byl totiž 8. prosince 1409 vydal na arcibiskupa půhon, aby se osobně dostavil před papežský soud, ale poslové arcibiskupovi papeže "přemluvili" tak, že 20. prosince Alexander vydal bullu, kterou půhon odvolává a arcibiskupovi ukládá, aby ustanovil komisi čtyř mistrů bohosloví a dvou doktorů církevního práva a dle dobrozdání komise zapověděl hlásati bludné články; aby zapověděl kázati v jakýchkoli místech mimo kathedrálu, kollegiátní, farní a klášterní kostely; aby si vyžádal spisy Wiklifovy od každého, kdo je má, a odstranil je s očí věřících, a aby trestal každého, kdo by se protivil provedení tohoto dekretu. Bullu tuto papež vydal na základě žalob proti Husovi podaných, a Hus také se hned odvolal k papeži, ježto prý papež byl falešně zpraven a v Čechách není kacířů. Arcibiskup na základě bully nastoupil cestu násilí, aby reformní hnutí udolal. Ale hnutí bylo již příliš silné. Milič a Matěj z Janova ještě se pokorně poddali, ale Hus již se nepoddal. A poněvadž papež Alexander V. zatím byl 3. května 1410 zemřel (byv dle všeho otráven kardinálem Bal-

thazarem Cossou, jenž se stal jeho nástupcem jako Jan XXIII.), Hus odvolal se k novému papeži a nedbaje na zákaz kázal v Betlémské kapli dále. Za nepřítomnosti královy arcibiskup dal páliti spisy Wiklifovy, což vedlo k pouličním bouřím. Když pak arcibiskup odepřel podrobiti se králi Václavovi, který v papežově bulle viděl osobní urážku, a nechtěl dáti náhradu těm, jejichž knihy spálil, král zabavil mu statky, načež arcibiskup zapověděl v Praze bohoslužby, což vedlo k novým bouřím, za kterých arcibiskup zemřel na útěku do Uher v Prešpurku dne 28. září 1411. Nedlouho po té Hus vystoupil proti papeži samému.





VI.

Poměr Husův k anglickému theologovi Wiklifovi dosud bývá nesprávně vykládán a zasluhuje vysvětlení. John Wyclif (asi 1320—1384; také psáno Wycliffe dle anglické vesnice; Wickliffe; a mnohými jinými způsoby) byl anglický theolog, scholastický filosof a politik ve službách aristokratů — Hus byl reformátor, nad stranami, a jeho reformace vedla k demokracii. To jsou veliké rozdíly. Wiklifův vliv v jeho vlasti, z počátku mocný, záhy vymizel, kdežto Hus nadchnul celý národ k odporu proti Římu.

Hlavní zásady Wiklifova učení, jak se jeví v jeho rozpravách De Dominio, byly: hřích zbavuje člověka všeho práva, míti nějaký majetek; všechen majetek měl by býti vlastněn společně; duchovní moc jest úplně odloučena od civilní, občanské, a tudíž překročí-li své meze a přijde do styku se světskými zájmy, podléhá civilní právomoci; církev by neměla vlastniti žádného majetku; klatba jest bez účinku, není-li oprávněna hříchem toho, proti komu jest namířena, a nikdy by neměl klatbou býti stíhán světský přečin. Wiklif zavrhoval učení o transsubstanciaci—o zázračné přeměně chleba a vína v tělo a krev Kristovu. Neuznával nutnosti svátostí ani kněžského prostřednictví mezi věřícím křesťanem a bohem. Církev by-

la mu společností spravedlivých — bez ohledu na formální zřízení.

Hus našel ve Wiklifových spisech jasně vysloveno mnohé, s čím souhlasil, ale čeho si byl dosud jasně neuvědomil. Proto neváhal citovati z Wiklifa doslovně celé odstavce, ačkoli ve mnohých věcech se s Wiklifem rozcházel, zejména v učení o transsubstanciaci, ve kterém ještě uznával církevní učení ač ne plnou měrou. A jakkoli bibli uznával za neomylný zdroj křesťanské víry, tož přece nezavrhoval tradici tak rozhodně jako Wiklif. Doslovné citáty z jiných spisovatelů byly ve středověku obyčejem — ale někteří moderní spisovatelé, neznajíce středověkých zvyklostí, usuzují, že Hus převzal všechno od Wiklifa, ba že i celé husitské hnutí bylo vlastně Wiklifovské!

Pravda ovšem jest, že česká reformace začala již v dobách, kdy se v Čechách o Wiklifovi nic nevědělo. Jest přirozeno, že latinské traktáty Wiklifovy, které přišly do Čech, kdy už reformační hnutí bylo hodně pokročilo, nemohly býti a nebyly jeho podnětem ani základem. Matěj z Janova byl církevním učitelem Husitů — nikoli Wiklif. Doznal to již Augustus Neander na schůzi Akademie věd v Berlíně 13. srpna 1847, prohlásiv, že "studium spisů Matěje z Janova, přejdeme-li od nich přímo ke spisům Husovým, ukazuje nám, že již tehdy zcela neodvisle od Wiklifa povstal v Čechách odboj proti hierarchii, vyrostlý bezprostředně ze zájmu o náboženství a ze sympatie s náboženskými potřebami a požadavky lidu; odboj, který sice dosud se držel panujícího systému církevního, ale přece již se opíral o zásadu německé reformace, odvolávaje se pouze na Krista a jeho slovo v Písmě."

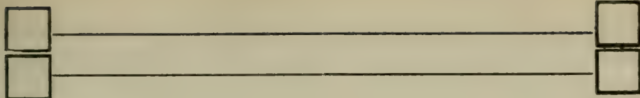
Rozdíly mezi Husem a Wiklifem vytknul dr. G. V. Lechler ve spisu "Johann von Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation" (Lipsko, 1873). Roku 1883 však dr. Johann Loserth, profesor historie na německé universitě v Černovicích, katolík, vydal v Praze u Tempského knihu "Hus und Wiclif: zur Genesis der Husitischen Lehre", ve které se namáhá dokázati, že Hus všechno převzal od Wiklifa, a že husitské hnutí bylo vlastně — Wiklifovské! Jeho spis roku 1884 přeložen byl do angličiny, i jest zajímavo, že londýnský vědecký sborník "Athenaeum" v čísle ze dne 17. května 1884 v kritickém rozboru Loserthova spisu vyvrací z kořán jeho theorii. Jsou tu podány doklady o středověkých obyčejích a v závěrku se praví:

"Pokud jde o poměr mezi Husem a Wiklifem, známý spis Lechlerův podává důkazy, že Hus rozcházel se s Wiklifem ve věcech nemalé důležitosti. To se již obecně uznává, a také celý Husův soud to potvrzuje. Dr. Loserth arci je toho názoru, že církev neměla se Husem obírati tak dlouho, ježto zatracením Wiklifových spisů zatracen byl také Hus sám. Zdá se, že dr. Loserth nezná své církve s dostatek; ona se vrhla na to, co se jí jevilo důležitým, a kde pozorovala největší nebezpečenství.

Nejslabším bodem knihy páně Loserthovy jest jeho tvrzení, že prý reformační hnutí Husovo a jeho stoupenců bylo veskrze Wiklifovské. Prof. Loserth nedovede rozeznati theologa a scholastického filosofa od reformátora, což u osvíceného spisovatele katolického jest pochopitelno; ale kdo v reformaci vidí vzácný rozvoj náboženského života evropských národů, ten do jista uzná, že jest něco docela jiného, napsati knihu, a roznítiti celý národ k boji proti Římu, třeba-

li, a obětovati vlastní život za své přesvědčení. Wiklif do jista neměl vlivu na český lid — Hus a jeho čeští předchůdcové působili na český lid; a Husovým předchůdcům, jak dr. Loserth sám přiznává, Wiklif byl neznám. Dr. Loserth měl tedy prozkoumati Husovy české spisy, které jistě měly větší zásluhu o vyvolání husitského hnutí nežli jeho spisy latinské. Vždy bude největší slávou českého národa, že v přirozeném vývoji evropské vzdělanosti byl první, který povstal proti Římu jako jeden muž, a takové národní hnutí nedá se vysvětliti působením učených latinských traktátů."





VII.

Dne 2. prosince 1411 papež Jan XXIII. vydal všeobecné rozkazy, kterými za kacíře prohlásil jak protipapeže Řehoře XII. tak i jeho ochránce Ladislava, krále Neapolského, nařídil křižáckou výpravu proti Ladislavovi a slíbil plnomocné odpustky každému, kdo by buď osobně se války zúčastnil, anebo na ni penězi přispěl. V květnu roku 1412 papežští legáti či nádhončí, vedeni Pasovským děkanem, přišli do Prahy a obdrževše povolení královo i arcibiskupovo jali se prodávati hříšníkům věčnou spásu za dobré zaplacení. Aby to šlo rychleji, děkan Tiem na kontrakt pronajal jednotlivé děkanáty nebo kostely kněžím, kteří mu zaplatili určitou sumu každý a pak vytloukali z hříšníků pro sebe, co se dalo. Proti takovému nestydatému čachru Hus vystoupil co nejrozhodněji jak na universitě, tak i veřejným kázáním proti papežovým bullám i zvláštním spiskem. Kněží vymohli si u krále veřejnou proklamaci, kterou se zapovídalo mluvit proti hlasatelům odpustkův i papežským bullám. Theologická fakulta Pražské university vypracovala šest článků, namířených hlavně proti Husovi, ve kterých papežovo prodávání odpustků bylo schváleno. Ale lid Pražský už neznal slepé poslušnosti. V neděli po té (10. července) došlo k novým nepokojům; ve třech různých kostelích zatčeni tři mladí

řemeslníci a odvedeni na staroměstskou radnici, aby byli potrestáni za to, že neposlechli královy proklamace. Hus ještě s jinými mistry a studenty v pondělí přišel na radnici a žádal, aby konšelé (většinou Němci) netrestali uvězněných, ježto původcem odporu proti odpustkům jest on sám, a tedy na prvním místě že by měl také sám býti trestán. Konšelé slíbili, že uvězněným nic se nestane, ale po odchodu Husově dali je všechny stíti. Lid pohřbil je jako mučedníky, a polekaní konšelé propustili ostatní vězně.

Husovo vystoupení proti odpustkům bylo nebezpečným útokem na církevní obchod a proto vyvolalo proti němu bouři na dvoře Římském, kde jeho pře s arcibiskupem Zbyňkem vlekla se až do smrti arcibiskupovy. Po jeho smrti Pražští faráři podali proti Husovi nové žaloby, ba obvinili z kacířství i Husova zástupce, mistra Jana z Jesenice, který dne 29. července 1412 dán do klatby. Zatím přišla do Říma zpráva o Husově vystoupení proti odpustkům, a Hus ještě v červenci dán do hrozné klatby, která měla býti veřejně vyhlášena, a věřící varováni, aby s Husem neměli žádných styků, veřejných ani soukromých, aby s ním nejedli, ani nepili, aby od něho nekupovali, ani mu ničeho neprodávali, aby s ním nechodili, noclehu, ohně, ani vody mu neposkytli. Kdyby Hus do dvaceti dní se nepoddal, měl býti dán do klatby také každý jiný, kdo by se s ním stýkal, a kdekoli Hus by se zdržoval, tam bohoslužby měly přestati na tak dlouho, až by odešel, a ještě den po té. A když by Hus do dalších dvaceti dnů se nepoddal a nepožádal za odpuštění, interdikt (zákaz bohoslužeb) měl býti prodloužen až na tři dny po jeho odchodu; a po novém vyhlášení klatby v kostelích, klášteřích a kaplích tři ka-

meny měly vždy býti hozeny na dům, ve kterém Hus bydlil, na znamení věčného zatracení.

Tento znamenitý projev křesťanské lásky přivezen byl do Prahy někdy v srpnu 1412. Hus proti klatbě veřejně protestoval odvolávaje se ke Kristu. Vytknul, že se mu křivdí, je-li viněn z nepoddajnosti, neboť má dobré příčiny, proč nejde do Říma, ale již dvě léta marně se namáhá obdržeti slyšení! A kázal v Betlemské kapli jako dříve. Zákaz bohoslužby popudil lid ještě více proti kněžím; a někteří dvořané jali se vykonávati pohřební obřady sami. Dne 1. října staroměstští nepřátelé Husovi ozbrojeni luky, meči a sudlicemi přepadli kapli Betlemskou, kde Hus právě kázal, ale byli zahnáni bezbrannými posluchači. I kapli nepřátelé Husovi chtěli pobořiti, ale lid byl s Husem, i nedošlo k tomu. Rektorem university zvolen právě tou dobou Husův přítel mistr Křišťan z Prachatic, a dne 18. prosince 1412 Jan z Jesenice na universitě ze zákonů církevních dokazoval, že klatba papežem proti Husovi vyhlášená jest neplatna.

Nechtěje býti příčinou utrpení jiných Hus konečně se odhodlal odejíti z Prahy. Začátkem prosince odešel do jižních Čech, kde Jan starší z Ústí opatřil mu bezpečný útulek na hrádku řečeném Kozí, nedaleko města Ústí nad Lužnicí — později přezvaného Táborem. Hus kázal tam nejen na hrádku, kam veliké zástupy lidu přicházely za ním z okolí a hlavně z města Ústí, ale chodil i do jiných osad a nemohl-li kázati v kostele, kázával na polích, v lesích, na cestách. Několikráte zajel kázat do Prahy, ale tam vždy zastavili služby boží. Po smrti Jana z Ústí našel útulek na Krakovci v Rakovnicku. Co v Praze marně ujednávali svornost, kde svornost byla nemožna, Hus ve svém ústraní napsal řadu důležitých spisů la-

tinských i českých. Podnět k některým zavdaly mu pamflety jeho nepřátel. Do 2. února 1413 dopsal svůj spis "O svatokupectví", ve kterém důrazněji ještě nežli své doby Matěj z Janova pranýřuje a kárá zkaženost církevní správy, nešetře osob, a s odvahou ve středověku neznámou útočí proti kněžím, kteří si osobovali moc vyráběti čerstvého boha každý den, i proti nesmyslnému vynášení papeže za nějakého boha zemského. Husovu odvahu poznati lze z této malé ukázky z jeho výše jmenovaného spisu:

"V tom rouhání jsou kněží, kteříž praví, že jsou stvořitelé Boží, že stvoří tělo Kristovo, kdy chtí, že odpustí hříchy, kdy chtí a komu chtí, a pošlou do pekla, koho chtí. A tací méně písmu rozumějí než židé, jenž majíce za to, že hříchy odpouštěti sluší na samého Boha, a majíce za to, že Kristus není Bohem, když řekl dnou zlámanému, jehož uzdravil: "Doufej, synu, odpouštějí se tobě hříchové tvoji", řekli: Tento se rouhá: kdo může hříchy odpouštěti než sám Bůh? V tom také rouhání jsou, kteří praví, že papež jest Bůh zemský, tak aby činil zde v zemi, cožkoliv ráčí, a vládl lidmi všemi, jakž chce; a kteří praví, že on může proti zákonu Božímu jiný ustanoviti, nebo proti svatým apoštolům co platně přikázati. A také praví, že nižád ný na světě nemá proti němu, cožkoli činí, mluviti."

Na Kozím hrádku Hus také sepsal obšírnější spis latinský o církvi, De Ecclesia, kterým již vstoupil na půdu revoluční. Základní rozdíl mezi ním a jeho odpůrci byl v názoru na církev, kterou Hus pojímal ve smyslu duchovním jakožto společnost všech těch, kdo jsou předurčeni (dle Husa "předvěděni") ke spáse, ať v přítomnosti, minulosti, nebo budoucnosti. Hlavou této církve jest Kristus; mimo něho církev jiné hlavy nemá, leč jen pozemského náčelníka či zá-

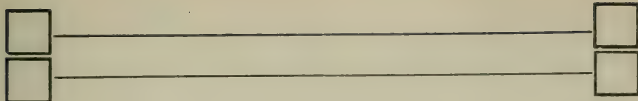
stupce Kristova nad církví bojující, která jest jen částí církve všeobecné, katolické. Odpůrci Husovi však zastávali názor, že "církev jest papež s kardinály", nebo, jak se to obecně říkalo, "církev je to, čeho papež je hlavou, a kardinálové tělem". Dle jejich názoru moc papežova jest neomezena, a každý jest mu povinen poslušností, leč by papež "zapovídal ryzí dobro, nebo přikazoval ryzí zlo." Definice odpůrců Husových stačila sice pro praktické potřeby, dokud všechno šlo hladce, ale nestačila pro takové případy, kdy došlo ke sporu mezi kardinály a papežem, kdy tedy hlava a tělo církve se spolu svářily. A definici tu přímo v posměch uvedl sněm Kostnický, když papeže Jana sesadil — tělo církve samo si uřízlo hlavu! Nutno ovšem zaznamenati, že ve svaté církvi do té doby nebylo vůbec určitě stanoveno, co církev vlastně jest, jako i mnoho jiných otázek, ve kterých Hus se s církví rozešel, nebylo zodpověděno určitě až teprve ve století šestnáctém.

Hus původně neměl v úmyslu zaváděti nějaké novoty v učení nebo v obřadech církevních. Jemu šlo především o nápravu církevní správy a vykořenění svatokupectví a jiných zlořádů. Očekával zprvu, že by se takové nápravy dalo dosíci volbou řádného papeže. Ale brzy poznal, že takové naděje jsou marny, i mínil, že by světští páni a knížata měli vystoupiti proti hanebnému obchodu s církevními úřady a hodnostmi a vzíti duchovním bohaté nadace, ve kterých viděl hlavní zdroj nepravostí, a dáti kněžím jen skromné živobytí. A posléze dospěl názoru, že obecný lid sám měl by kněžím zadržeti jejich příjmy a nebáti se klateb, kterými kněží hájili své ničemnosti. Vycházeje ze zásady, že boha sluší více poslouchati než lidí, vystoupil proti autoritě církevní i světské.

Slepou poslušnost docela zavrhoval — poslušenství, dle Husa, "je skutek vůle rozumného tvora, který samochtě a vlastním úsudkem podrobuje se představeným svým. Proto má každý, kdo podřízen jest, zkoušeti rozkaz svého představeného, zdali je dovolený a počestný; nebot' nalezl-li by, že rozkaz jest na škodu církvi (duchovní církvi!) na ujmu spasení duší, tož by jeho poslechnouti neměl, anobrž měl by se mu opříti." Ani pánů světských nesluší se poslouchati více nežli boha — a hřeší-li takový pán smrtelně, at' papež, kněz, anebo král, přestává býti papežem, knězem, králem.

Od takového učení jest už jenom krok k revoluci. Nebot' má-li poddaný právo odepříti poslušnost hříšnému pánu, snadno dospěje dalšího závěru, že vrchností a pánů poslouchati vůbec nepotřebuje. Táboři vyvodili z Husova učení tento závěr, a jeho revoluční směr patrný byl jak církevním otcům tak i některým českým pánům. Václav z Dubé, Husův průvodčí do Kostnice, za krátko po kostnickém soudu přešel k Sigmundovi.





VIII.

K žádosti císaře Sigmunda papež Jan v prosinci roku 1413 svolil k tomu, aby podle usnesení koncilu v Pise svolán byl opravdový "všeobecný sněm" církevní a sice na 1. listopad 1414 do německého města Kostnice na Bodamském jezeře. Na sněm Sigmund pozval také Husa, který nechtěl jíti do Říma ani před papeže, aby tam dosvědčil svou pravověrnost. Panovník svaté římské říše slíbil Husovi ochranný průvodní list (glejt) a svobodné i bezpečné slyšení na sněmu a to tak, že Hus, když by se nechtěl podrobiti sněmovnímu nálezu, měl míti volný i bezpečný návrat do vlasti. Přátelé Husovi, kteří Sigmunda znali, varovali mistra, aby tomu ošemetníku nevěřil. Hus však doufal, že se mu podaří přesvědčiti sněm o své pravověrnosti — a když by se mu to nepodařilo, byl ochoten i smrt podstoupiti. Spoléhal sice na ochranný list Sigmundův, ale znal asi také nemravné učení církve, dle něhož věřící nejen že není povinen zachovávati slovo dané kacíři nebo nevěřícímu, ba vůbec nemá mu v slovu státi. Šel, protože považoval za svou povinnost hájiti své názory i před celou církví.

Velice tklivě Hus rozloučil se se svými přátely v Praze, odkud dne 11. října 1414 v průvodu tří pánů vydal se na cestu do Kostnice. Církev bála se ho tou

měrou, že po část jeho cesty Lubecký biskup jel před ním o den ku předu, aby před ním věřící lid varoval. Ale nic to nepomáhalo. V každém německém městě, kudy se ubíral, Hus byl přijat velice přátelsky buď'to kněžími samými neb občanskými úředníky. Do Kostnice přijeli 3. listopadu. Ochranný list Sigmundův přišel teprve později. V listu poroučí se všem knížatům, pánům a úředníkům, aby nápomocni byli Husovi na jeho cestě do Kostnice a dovolili mu "projíti, stanouti, zůstati a vrátiti se svobodně." Na základě Sigmundova slibu Hus doufal, že mu bude dovoleno svobodně a veřejně hájiti své názory na sněmu — ale zklamal se. Již dne 28. listopadu byl zatčen a odveden do papežova paláce a dne 6. prosince dopraven do dominikánského kláštera na břehu jezerním a tam uvržen do tmavého a smrdutého vězení vedle stoky. Ze žaláře již nevyšel, leč když byl veden k soudu a na hranici.

Zatčen byl Hus na zakročení svých českých nepřátel, mezi nimiž přední byli biskup Jan Železný z Litomyšle, jednatel pražských kanovníků v Římě Michal de Causis, a dva bývalí Husovi přátelé, Stanislav ze Znojma a Štěpán Páleč. Biskupa Železného vyslali do Kostnice nejhorší mnohoobročníci a svatokupci z kapitol Hradčanské a Vyšehradské, k jejichž popudu kněží sebrali peníze biskupovi na výlohy, aby v Kostnici zastával jejich peněžní zájmy.

Ve vězení Hus nebezpečně onemocněl, ale nepřátelé jeho týrali jej tím brutálněji; svědkové proti němu voděni a vláčeni k vězení, a Páleč spílal mu do očí, že prý od narození Kristova nebylo většího kacíře nad Husa mimo Wiklifa. Sotva že Hus trochu se pozdravil, přišli k němu komisaři sněmu vyslýchat ho o žalobách, které proti němu byly podány. Zejména žádali

od něho: písemní výklad jeho názorův o 45 článcích, které byly vytaženy ze spisů Wiklifových a za kacířské prohlášeny tak zvaným koncilem římským; odpovědi na 14 článků, které Páleč vybral hlavně z Husova spisu De Ecclesia, a odpověď na články, které z téhož spisu byl vybral Gerson, kancléř university pařížské. Své odpovědi a výklady Hus musil podati z paměti bez pomoci knih, ale později se ukázalo, že shodují se do slova s jeho rukopisy. O většině článků dokázal, že Páleč je vybral nepoctivě, vynechav něco tu na začátku, tu v prostřed, tam zase na konci; některé články v jeho spisu vůbec nebyly, a jiným dán byl nepravý smysl. Ale Hus prohlásil, chybil-li v čem, že nemíní svéhlavě čeho se držeti, ale chce se podrobiti rozhodnutí koncilu a přijati od něho poučení. Komisaři naléhali na něho, aby se podrobil rozhodnutí dvanácti nebo třinácti mistrů, které by sněm jmenoval. To Hus rozhodně odepřel: pouze před celým sněmem chtěl své víry hájiti.

Uvěznění Husovo vyvolalo v českých zemích veliké rozhořčení. Pánové moravští začátkem února r. 1415 sjeli se v Meziříčí, odkud poslali Sigmundovi dopis, aby nedal zlehčiti svého listu, ale vymohl Husovi svobodu a veřejné slyšení na sněmu, sice že by to bylo "příčinou mnohým, že by se bezpečných listů jeho lekali." Sigmund se zalekl a hleděl vymoci na sněmu alespoň slib, že Hus bude veřejně slyšán, nežli bude odsouzen .

Zatím však dne 20. března papež Jan XXIII. přestrojen za obyčejného zbrojnoše prchl z Kostnice, a Husovi hlídači za ním; klíče vězení obdržel Sigmund, ale nepropustil Husa — jménem svým i sněmu odevzdal je biskupovi kostnickému, který dal Husa za noci odvézti na svůj zámek Gottlieben, kde Hus byl

spoután řetězy a mučen hladem i žízní, tak že záhy ochuravěl znova.

Z Čech i Moravy císař Sigmund opětně obdržel rozhorlené listy, a tu teprve 5. června Hus obdržel veřejné slyšení. Ale jaké slyšení! Ještě před jeho příchodem čteny ve shromáždění kardinálův, arcibiskupů, biskupů, kněží, doktorův a ostatních hodnostářů v refektáři Minoritského kláštera žaloby a důkazy proti Husovi a články vybrané z jeho spisů. Ty měly býti zatraceny ještě před výslechem — a pak teprve Hus měl býti slyšán! Ale nejen to: ti svatí lidé už měli přichystán i ortel nad Husem! Jenom náhodou zahlédl jej jeden z Čechů mezi listinami, a teprve na důrazný protest českých pánů Sigmund poslal falckrabího Ludvíka a Norimberského purkrabího Bedřicha ke koncilu se vzkazem, že nesmí nic předem rozhodovati, ale mají vyslechnouti Husa trpělivě a poslati své rozhodnutí o jednotlivých článcích jemu, Sigmundovi, aby je dal prohlédnouti doktorům.

"Veřejné slyšení" obžalovaného zvrhlo se v soukromý, zcela zbytečný výslech odsouzeného. Hus byl odsouzen již předem — a býval by upálen, i kdyby byl odvolal, neboť ctihodní otcové zfalšovali jeho list psaný na rozloučenou s Čechy před odjezdem do Kostnice, vloživše do něho slova: "Jestliže mi bude odvolati, buďte ujištěni, že to činím jen ústy, ale v duchu k tomu nepřivolím." To mělo býti sněmu záminkou, aby jej mohl trestati, i kdyby odvolal — řeklo by se, že to nemíní do pravdy.

Hus byl vyslýchán ve dnech 5., 7. a 8. června. Výslech ovšem byl pouhá komedie, neboť sněmu stačilo veřejné působení Husovo, aby jej odsoudil, a sněm odsoudil jej už předem. Několik obrázků stačí

na posouzenou, jak si ctihodní otcové počínali. Odpovídal-li Hus na čtené články a údaje svědků, křičeli na něho; mlčel-li, viděli v tom souhlas s bludy. Když se dokládal bohem a svědomím, že určitým věcem neučil, řekl mu kardinál d'Ailly: "My nemůžeme soudit podle tvého svědomí, nýbrž podle věcí, které zde jsou proti tobě dokázány, a jiných, ku kterým jsi se přiznal. Ty snad bys prohlásil všechny ty, kdo svědčí proti tobě, za své nepřátely; my jim musíme věřit." Je pravda, že soud má rozhodovati podle svědectví a ne podle svědomí obžalovaného. Jenom že sněm slyšel pouze svědky proti Husovi — ale žádných svědků pro něho. A ti, kdo byli jeho žalobci, byli zároveň jeho soudci — byl to šeredný paškvil nejprimitivnější soudní spravedlnosti. O druhém výslechu došlo k takovým výtržnostem, že Hus bezděky zvolal: "Myslil jsem, že by lepší poctivost a lepší dobrota i kázeň byla v tomto sboru!" Sněm se ani nepokoušel určitě se vysloviti o sporných článcích víry. Sněm od Husa prostě žádal, aby odvolal, co proti němu bylo uvedeno, ať tomu učil, anebo ne. Hus měl prostě býti mravně zničen, aby na příště stal se neškodným.

Třetího dne čteno třicet článků z Husova spisu o církvi, sedm z traktátu proti Pálčovi, a šest z traktátu proti Stanislavovi ze Znojma. Některé byly uvedeny správně, jiné překrouceny. Hus viněn, že nevěří v proměnu hostie — v tom se odchyloval od církve poněkud; že neuznává neomylnosti papežovy — Hus uváděl, že z dějin je známo, že papežové chybovali; učí, že papež nebo kněz jsoucí ve smrtelném hříchu neposvěcuje (hodně); učí, že primát papežův povstal z moci císařovy; zavrhuje bezpodmínečné poslušenství k světským i duchovním vrchnostem; učí, že kacíři nemají býti odevzdáváni světské moci k potrestání

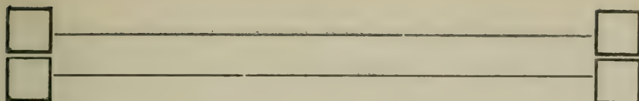
— Hus požadoval, aby kacíř napřed byl poučen o lepším; učí, že papežova kletba netkne se člověka, který se odvolal ke Kristu; učí, že církev nemusí míti tělesnou hlavu — Hus poukázal k tomu, že sněm papeže Jana sesadil a nového nezvolil, tak že církev opravdu byla bez hlavy; že desátky prohlašuje za pouhé almužny; odpustky nazývá hříšným svatokupectvím a tak dále.

Když byly články i písemní doklady přečteny, kardinál d'Ailly dal Husovi na vybranou, buďto aby se úplně a bez výhrady vydal na milost sněmu, který prý s ním lidsky (!) naloží, nebo, chce-li některých článků dále hájit, že mu sněm dá nové slyšení (nedošlo k tomu). Hus odvětil pokorně, že nepřišel ničeho urputně hájit, ale napsal-li některé věci nesprávně nebo vadně, že jest ochoten podrobiti se poučení sněmu. Hus chtěl poučení — sněm znova žádal bezvýjimečnou poslušnost: aby Hus uznal své bludy, odřekl se jich veřejně, aby přísahal, že bude učit opačným naukám. Takový nález vydalo šedesát doktorů sněmem k tomu účelu jmenovaných. Hus znova vyslovil svou ochotu dáti se poučit; byl ochoten i odvolat, bude-li poučen o opaku. Ale dokládaje se bohem a svým svědomím, že nikdy neučil mnohým článkům, které mu byly přičteny, rozhodně odepřel odvolati, čemu neučil, aby sám sebe nezatracoval. Císař Sigmund i někteří duchovní chtěli mu odvolání usnadnit, ale poctivý Hus zamítl kněžskou i císařskou chytristiku — poučení žádal, a k tomu sněm ovšem neměl chuti. Střetly se tu dva světy: jeden vyrostlý ze starých poměrův a lpící na autoritě, druhý vyrostlý z nové vzdělanosti a domáhající se svobody. Smír mezi nimi byl nemožný. Sněm nesměl přiznati Husovi právo říditi se vlastním svědomím ve věcech víry a mravnosti — to by byl

konec církve; a Hus nesměl se podrobiti sněmu bez poučení — byl by spáchal mravní samovraždu.

Po posledním slyšení 8. června Hus den ze dne očekával ortel smrti, ale s myslí klidnou a odhodlanou. Dne 1. července osmičlenná komise přišla do vězení k Husovi pro konečnou odpověď. Hus dal odpověď písemní, že nemůže odvolati, čemu neučil, aby se nedopustil křivé přísahy; a ze článků vzatých z jeho spisů, že sice zavrhuje, co v nich jest nesprávného, ale odvolati jich nehodlá z obavy, aby nezatratil pravdu.





IX.

Dne 6. července 1915 sněm sešel se v Kostnické kathedrále v patnácté veliké schůzi. Král Sigmund byl přítomen uprostřed družiny magnátů. Kardinál di Brogni předsedal, a kardinálové i jiní preláti dostavili se v plném počtu. Biskup Gnězenský sloužil slavnou mši, za které Hus držán u dveří mezi ozbrojenci. Dovnitř byl vpuštěn teprve, když biskup z Lodi vystoupil na kazatelnu. Kázal na text "Aby bylo umrtveno tělo hříchu" (Řím., 6, 6) věnuje hlavní pozornost kacířství simonie a vybízeje krále, aby rozervanou církev napravil, roztržky odstranil atd. "Znič kacířstva a bludy", volal na krále, "a zvláště tohoto zatvrzelého kacíře, jehož zlomyslností mnohé kraje tohoto světa již jsou nakaženy morem kacířství a tak propadly zkáze!"

Před zahájením rokování učiněno jménem sněmu provolání, že pod pokutou klatby a dvouměsíčního vězení nikdo nesmí jednání nikterak přerušovati. Po té čteny některé ze 260 bludných článků, které universita oxfordská byla vybrala ze spisů Wiklifových, a zavrženy. Pak došlo na Husa. Papežský auditor přečetl nejprve třicet článků vytažených z jeho spisů, pak žaloby potvrzené svědky a další řízení vedené proti němu. Hus chtěl se ospravedlnit a vytknouti, s

jakým omezením závadné články hlásal, ale to mu nebylo dovoleno. Z domnělých písemních "důkazů" čteny toliko důstojnosti svědkův a místa, kde bydlili, nikoli však jejich jména. Hus marně protestoval proti obžalobám nepoctivě sestaveným, zejména proti článku o svátosti oltářní. Zdá se však, že i jeho žalobcům zdálo se nedostatečno to, co mu mohli vytknouti jako kacířství, neboť vznesena proti němu nová žaloba, o které se dosud nikdy nebyla stala zmínka, Nový ten článek, jak jej tištěná "Acta" sněmu zaznamenávají, zněl takto:

"Že Mistr Jan Hus uznává tuto náuku, že Jan Hus jest jedna božská osoba, a že jest více božských osob než tři; což za pravdivé dokazují jeden doktor bohosloví z obecného povídání a pověsti, jeden opat z obecné pověsti, a vikář pražské katedrály, který pravil, že to slyšel z úst Jana Husi, jak zde zaznamenáno."

Tento do nebe volající nesmysl sestaven byl zbožnými otci v blahém vědomí, že pro větší čest a slávu boží — to jest, kněží — nestydatě lháti jest nejenom dovoleno, ale i chvalitebno. Hus arci marně žádal, aby mu jmenovali toho doktora, který proti němu takto svědčil. I to, že Hus se odvolal k bohu, bylo mu přičteno za blud.

Proti žalobě, že prý pod klatbou počínal si se svéhlavou neposlušností, Hus bránil se pravě, že se odvolal a proto na dále sloužil mši i kázal. Nebylo jeho vinou, že se jeho zástupcům nedostalo slyšení. A dodal: "Mimo to svobodně jsem přišel na tento koncil s bezpečným průvodním listem od svého pána krále zde přítomného, abych dokázal svou nevinu a podal dosvědčení o své víře." Při těchto slovech upřel

oči na Sigmunda, který se znatelně zarděl nad svou věrolomností.

Když všechny žaloby byly přečteny, biskup z Concordie předčítal rozsudek nad Husovými spisy a nad Husem samým. Husovy spisy, ať latinské, české, nebo do jiných řečí přeložené měly býti spáleny — i české byly odsouzeny, ač jich ctihodní otcové vůbec nečetli. Hus prohlášen za zřejmého kacíře, ježto prý kázal bludné, pohoršlivé a buřičské náuky, svedl mnoho lidí na scestí, poškodil čest Svaté Stolice a Církve a zatvrdil se ve své zlobě; začež má býti degradován s kněžství, zbaven svého posvěcení, které byl obdržel, a odevzdán rameni světskému, ježto církev nemá prý s ním více činiti. Když rozsudek byl přečten, Hus modlil se za své nepřátely, což některé církevní otce naplnilo vztekem, kdežto jiní se modlitbě posmívali.

Milánský arcibiskup a šest jiných biskupů byli ustanoveni, aby jej degradovali a odsvětili. K jejich rozkazu Hus oděn v mešní roucho, načež biskupové znova jej vyzvali, aby odpřisáhl své bludy. Hus obrátil se smuten ke shromáždění a pravil: "Hle, tito biskupové mne vybízejí, abych odvolal a odpřisáhl. Bojím se tak učiniti, abych nebyl lhářem před bohem; abych se neprohřešil proti svému svědomí a pravdě boží, poněvadž jsem nikdy nevyznával článkův, o kterých proti mně bylo falešně svědčeno, nýbrž spíš učil, psal i kázal pravý opak; a také abych nepohoršil těch velikých zástupů, kterým jsem kázal, ani jiných, kteří věrně hlásají slovo boží."

Sedm biskupů přistoupilo, aby jej odsvětili. Vzali mu z rukou kalich a odříkali tuto kletbu: "O ty proklety Jidáši! Když jsi opustil radu pokoje a bral radu se Židy, odjímáme ti tento kalich vykoupení."

A pak mu brali šaty kus po kuse, klnouce mu po každém kuse novou kletbou, kdežto Hus odpovídal, že to rouhání ochotně přijímá pro jméno Pána Ježíše.

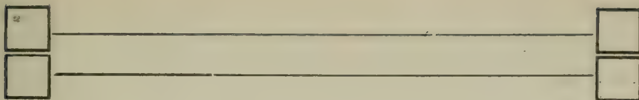
Když došlo na bolestný obřad zničení tonsury, došlo mezi biskupy k hádce, jedni chtěli břitvu, druzí nůžky. Posléze mu rezřezali tonsuru nůžkami ve čtyrech směrech, v pravo, v levo, vpřed i vzad; odevzdali jeho duši čertu a na hlavu mu postavili asi loket vysokou papírovou čepici, na které byli namalováni tři hrozní čerti, ani trhají hříšnou duši na kusy, a nápis: "Hic est haeresiarcha" (tot' jest arcikacíř). Král Sigmund pak předal Husa falckrabímu Ludvíkovi, a ten jej zase předal úředníkům Kostnickým pravě: "Vezměte Jana Husa, který podle rozhodnutí našeho nejmilostivějšího pána krále a z rozkazu koncilu má býti upálen jako kacíř."

Rozkaz byl proveden bez odkladu. Sněm rokoval dále, kdežto Hus vyveden z katedrály za město na louku směrem ke Gottlieben. Asi tisíc ozbrojenců jej provázelo; zástupům diváků však nedovoleno jíti za brány městské. Hus šel na smrt bez bázně, modle se a zpívaje žalmy. U kůlu kněz jeden nabízel se mu za zpovědníka, odvolá-li, ale Hus odepřel. Vedli jej pak kolem pro podívanou. Prosil diváky, aby ho nepovažovali za kacíře, a srdečně se rozloučil se svými hlídači z vězení. Svlékli mu pak šaty, ale boty mu nechali, poněvadž měl nohy spoutány. Hus byl obličejem obrácen k východu, což se některým nelíbilo, že se to kacíři nesluší, i obrátili jej k západu. Rezavý řetěz zavěšen mu kolem hrdla, a Hus přivázán ke kůlu: dvě polínka položena mu k nohám, a kolem něho nakupeno dříví a slámy, až hranice sáhala mu po bradu. Nežli hranice byla zapálena, říšský maršálek naposledy vyzval Husa, aby odvolal a zachránil

tak život i duši. Hus odvětil, že se cítí v duši své nevinen, a v té pravdě, kterou hlásal, hodlá radostně zemříti. Maršálek a falckrabí pak zatleskali rukama a poodstoupili, a kat zapálil hranici. Hrozné utrpení však netrvalo dlouho. Dvakráte Hus hlasitě zazpíval první verš litanie, ale vítr vehnal mu dým do úst a umlčel jej. Pohybuje rtoma v modlitbě Hus vydechl naposledy. Muka jeho potrvala asi tak dlouho, co by člověk rychle odříkal dva nebo tři otčenáše, jak Mladenovic vypravuje.

Šaty hříšníkovy byli si zatím přivlastnili holomci katovi, ale falckrabí vida to poručil jim, aby šaty hodili na hořící ještě hranici, slíbiv jim peněžitou náhradu za tu ztrátu. Všechny ostatky Husovy byly pečlivě sebrány a spáleny, a popel vhozen do řeky Rýna, aby prý ničeho po Husovi nezůstalo, co by jeho přátelé mohli do Čech vzíti a jako ostatky mučedníkovy uctívati.





X.

Husova smrt v Kostnici sama o sobě stačí přesvědčiti myslícího člověka, že církev katolická právě jako jiné církve jest instituce lidská, třeba že si z pravidla vede velice nelidsky. Sice sama se zve svatou církví římsko-katolickou, ale není na ní pranic svatého, nerci-li božského. Byla založena a vybudována lidmi a velice často řízena lidmi bídného charakteru, zločinci nejhoršího zrna, vrahy, traviči a loupežníky. Ta nábožná luza, která poctivého Husa bestiálním způsobem ztýrala a pak za živa upálila, nebyla ani o mák lepší nežli luza římská, kterou těšívaly zápasy gladiatorů, nebo která házela odsouzence dravým šelmám. Pravda boží do jista by nepotřebovala násilí na svou obranu — a církev římská proti Husovi také nehájila žádné pravdy boží, nýbrž pouze a výhradně svého panství a svých příjmů, které Husovým vystoupením byly ohroženy.

Hus byl kacíř a rebel, o tom není pochyby. Byl vinen, ale trest nebyl mu vyměřen podle jeho viny, nýbrž podle zhovadilosti jeho soudců. Hus sám název kacíře považoval za urážku a sebe vždy za věrného syna církve, jak on si církev představoval. Ale již tím, že usiloval o nápravu křesťanského života podle evangelia, stal se rebelem, neboť prvotní církev byla

demokratická, bez kněžské kasty, bez papeže, kdežto církev doby Husovy byla absolutní monarchií, ve které kněží tvořili vládnoucí třídu. Hus potíral privileje kněží, hájil volnost kázati, upíral poslušnost nehodné vrchnosti — jeho reformní činnost vedla k demokracii. Snaha po demokratizaci církve vedla mimo jiné také k požadavku, aby obyčejní věřící, laikové, přijímali svátost oltářní pod obojí způsobou (sub utraque specie — odtud název utrakvistů či podobojích). V katolické církvi kněží tvořili privilegovanou kastu, a přijímání pod obojí způsobou, chleba i vína, bylo jedním z rozdílů, kterými se lišili od laiků, jimž podáván toliko chléb. Tento rozdíl měl býti zrušen, a laik postaven v přijímání na roveň knězi. A že víno podává se v kalichu, kalich stal se symbolem této rovnosti a odznakem Husových stoupenců, kališníků. Někteří naši vlastenci devatenáctého a dvacátého století, dívajíce se na husitství skly moderními, posmívali se tomu boji o kalich, považujíce za lhostejno, přijímá-li kdo pod jednou či pod obojí. Ale před půl tisícem let kalich opravdu měl veliký význam jako symbol demokratické rovnosti laika s knězem.

Kdo byl v Čechách prvním utrakvistou, nelze určitě říci. Na koncilu v Basileji M. Jan z Rokycan dovozoval, že již Matěj z Janova odporučoval přijímání pod obojí způsobou také pro laiky, a jeho odpůrci toho nepopřeli. Jisto jest, že již před Husovým odchodem do Kostnice přijímání pod obojí v praksi uvedl M. Jakoubek ze Stříbra, a Hus tuto novotu schválil. Přijímání pod obojí bylo arci zavedeno na základě biblickém, po příkladu prvních křesťanů. Tato domnělá novota byla tedy ve skutečnosti pouze návratem ku praksi prvotní, demokratické církve. Ale jaké stanovisko vůči ní zaujala úřední církev na

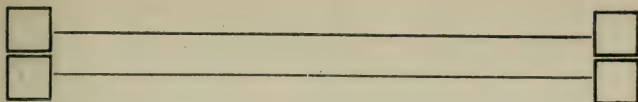
Kostnickém sněmu? Otázka přijímání laiků pod obojí odkázána několika učeným doktorům bohosloví a práv, a sněm dne 15. června 1415 vydal své rozhodnutí, které v podstatě znělo takto:

"Že, ačkoli tato svátost původně bývala přijímána pod obojí způsobou, tož přece z rozumných důvodů zaveden byl obyčej, aby laikům podávána byla pouze pod způsobou chleba, což jest postačitelno; že tedy tento obyčej nabyl moci zákona, a zákon ten nemůže býti měněn beze souhlasu církve; činiti tak jest blud, a kdokoli urputně setrvá v bludu, jest kacíř."

Toto rozhodnutí velmi pěkně charakterizuje církevní sněm, který Husa soudil. Obyčej, který sám Ježíš zavedl, a který i prvotní církev zachovávala, prohlášen tu nejvyšší církevní autoritou přímo za kacířský! Ani Ježíš, ani bible tedy nemá býti věřícímu autoritou, nýbrž církev — to jest, církevní sněm, anebo po případě papež. Otcové církevní i v té zdánlivě nepatrné novotě vycítili nebezpečenství pro svou stavovskou povýšenost.

Plameny zažehnuté svatými otci umlčely Husa a rok později také Jeronyma Pražského. Ale ctihodní otcové zklamali se ve své bláhové naději, že zažehnají české kacířství, zabijou-li jeho vůdce. Celý národ český až na nepatrné výjimky byl už národem Husovým, národem kacířů. Takový národ ovšem byl velikým nebezpečenstvím pro církevní panství v jiných zemích, a proto svatá církev umínila si donutit český národ k poslušnosti, nebo jej vyhubit s povrchu země. Čechům dáno na vybranou totéž, co dříve Husovi: podrobit se, nebo zhynout. V jedenácti letech (1420—1431) patero křižáckých výprav římští papežové hnali proti Čechům; sta tisíce nábožných vrahů ze všech téměř končin Evropy chvátalo pod papežské prapory,

aby zdrtili národ, který i pro ně domáhal se vysvobození z duševního otroctví. Byl to obrovský boj malého národa proti katolické Evropě, ale Čechové měli na své straně nejen právo a přesvědčení o spravedlivosti vlastní věci, ale také vědomí, že bojují za své bytí a nebytí, a vynikajíce válečným uměním, odrazili útoky a na sněmu v Basileji donutili církev ke kapitulaci. Teprve dvě stě let později podařilo se církvi udolat Čechy a násilím podrobit je Římu. Od té doby duše česká je roztržena: všechna slavná minulost naše je česká, ne římská, protiřímská, ale národ jest dle jména římský, katolický. Čech, jenž zná dějiny své vlasti, nemůže býti katolíkem, Římanem.



XI.

Hus byl nejen pilným kazatelem, ale také spisovatelem. Dr. Václav Flajšhans ve spisu "Literární činnost Jana Husi" (Praha, 1900) vypočítává 171 rukopis Husův, 74 spisy latinské, 1 německý a 36 českých; 4 české a 10 latinských ztracených. Za nejučenější spis Husův považuje se latinský "Super IV libros Sententiarum", což je výklad čtyr knih sentencí Petra Lombarda. Dnes ovšem spisy Husovy mají už jenom cenu historickou, osvětlujíce názory čtrnáctého a patnáctého století, ale dnešnímu čtenáři nelze jich odporučovati. Hus ještě plně věřil v bibli. Církevní organizaci považoval za dílo lidské, beze kterého věřící by se dobře obešli, ale bible byla mu slovem božím. Uznával i některé církevní tradice, jako že Petr apoštoloval v Římě, ač z bible samé jest viděti, že Petr byl usazen v Babylonu. V tom arci Hus byl synem své doby. Nelze se tomu diviti, povážíme-li, že první kritická historie starého zákona vyšla teprve roku 1685 v Rotterdamu. Biblické kritiky za dob Husových vůbec nebylo. Nám ve dvacátém století bible je sbírka různých spisů, většinou anonymních, které v různých dobách sepsány byly různými lidmi — proto vidíme v bibli názory různých dob, ale jsou to názory lidí. Nic božského není ani v báchorkách,

ani v mravoučných výkladech bible; je to všechno dílo lidské. Husovi a jeho době bible byla písmem svatým, bohem nadchnutým.

Hus však byl první, který ve věcech náboženství a mravnosti svědomí jednotlivcovo prohlásil za vůdce a za autoritu. Ne papež, ale svédomí člověka rozhoduje, čemu má věřit a co za dobré považovat. To jest Husova největší zásluha, že proti všemocné autoritě církevní zahájil boj o svobodu svědomí. Nám ve Spojených Státech svoboda svědomí jest něco, co se rozumí samo sebou. Zdá se nám, že odvěký boj ro - umu proti autoritě jest už dobojován, že skončil rozhodným a trvalým vítězstvím svobody. Ve všech civilizovaných a pokrokových zemích svoboda slova, svoboda projevovati osobní názory, považuje se za základní zásadu zemské správy. Nejen to: svoboda taková považuje se i za měřítko osvěty; uznává se na příklad, že země jako Rusko nebo Španěly, kde projev mínění jest více nebo méně spoután, jsou méně civilizovány nežli země s větší svobodou. U nás i v jiných pokrokových zemích každému je svobodno kritizovati náboženské nauky, politické i společenské zřízení. Zdá se nám, že vítězství rozumu jest trvalé; že duchovní svoboda jest člověčenstvu zajištěna na vždy; že v budoucnosti povaleny budou i ty síly, které proti ní dosud pracují, a že svoboda tato ponenáhlu rozšíří se i do zemí, kde dosud jest neznáma. Ale máme-li právo domnívati se, že svoboda rozumu opravdu je zaručena na vždy?

Anglický myslitel, professor J. B. Bury, před nedávnem vydal v Londýně spis o dějinách volné myšlenky — History of Freedom of Thought — ve kterém vyslovuje obavu, že svoboda myšlení není dosud zajištěna úplně. Již staří Řekové a Římané dopra-

covali se úplné svobody bádání i projevu názorův, ale přivalila se síla zcela neočekávaná v podobě křesťanství, která lidskou mysl spoutala okovy, a člověk musil podstoupiti dlouhý a únavný boj, aby se znova domohl ztracené svobody. Boj ten začal Hus, pokračovala v něm reformace, a dokončily jej revoluce americká a francouzská. Ale co se stalo jednou, může se státi zase. "Této možnosti (že by nějaká nová síla vyřítila se z neznáma a vrhla svět na zad jako křesťanství) nelze popírati", praví prof. Bury, "ale některé věci činí ji pravdě nepodobnou — leč by evropská kultura smetena byla nějakou katastrofou". Tato slova napsána byla krátce před válkou, a válka již dává anglickému mysliteli za pravdu. Pověrčivost vzmáhá se v Rakousku i ve Francii, ba i svobodná Anglie zákonem omezila svobodu slova i tisku! Jisto jest, že přátelům svobody všude je třeba býti na stráži.

Nezapomínejme, že církev proti volné myšlence má jednu velikou výhodu. Volná myšlenka znamená přemýšlení a zodpovědnost; církev znamená pro věřícího úlevu, zbavuje ho nepříjemné mnohdy povinnosti myslit, zbavuje ho také zodpovědnosti, čímž se věřícímu umožňuje konati pravé divy sebezapření, konati veliké dobro — ale ovšem také veliké zlo. Tím více jest na nás svobodomyslných, abychom svobody hájili vždy a všude. Nestačí jenom býti svobodomyslným v theorii, což konečně nic nestojí, ale třeba jím býti také v denním životě. Zastati se dle možnosti každého, kdo jest jakýmkoli způsobem utiskován; žádati svobodu nejen pro sebe, ale pro každého jiného; chrániti každého před porobou ať hmotnou nebo duševní; pracovati o odstranění chudoby a z ní plynoucí závislosti a nesvobody; potírati všeliké privile-

je a třídní výsady; nemlčeti k vykořisťování slabých, neponižovati se před mocnými — takové jsou úkoly lidí svobodomyslných. Chceme žíti, slušně žíti již na tomto světě; pracujme tedy o to, aby slušný život zajištěn byl všem lidem. Budeme-li z Husova boje o svobodu čerpati posilu k takovým úkolům, oslavíme tím jubilejní Husův rok nejlépe.

